

Boekbesprekingen

Koopmans, Ruud (2019), *Het vervallen huis van de islam. Over de crisis van de islamitische wereld*, Prometheus, Amsterdam, pp. 279, ISBN 9789044634099, € 24,99.

Dit strak gecomponeerde, helder geschreven en zorgvuldig beargumenteerde boek is primair bedoeld voor het publieke debat. Dat betekent dat allerlei statistische en methodologische hoogstandjes terecht ontbreken. Het boek heeft twee gezichten: een empirisch-theoretisch en een polemisch. Eerst het empirisch-theoretische gezicht. De titel en ondertitel duiden al aan wat de centrale verklaaringsvragen zijn: Waarom is de islamitische beschaving die in de eerste honderden jaren van haar bestaan zo voorop liep, daarna zo diep teruggefallen? Waarom is het de islamitische wereld niet gelukt zaken als welvaart, democratie, tolerantie etc. te bewerkstelligen, wat grote delen van de niet-westerse wereld in de afgelopen 50 jaar wel lukte? Het antwoord op de eerste vraag is afkomstig uit de economie. Dit luidt dat het islamitische organisatie- en maatschappijmodel wel statisch, maar niet dynamisch doelmatig is, met andere woorden in de begintijd werkte het goed, maar daarna is het niet gelukt om het succesvol aan te passen aan veranderende omstandigheden. Het antwoord op de tweede vraag is afkomstig uit de sociale wetenschappen en luidt dat de islamitische wereld in de afgelopen decennia op vrijwel alle fronten is gestagneerd of in sommige gevallen zelfs in barbarij is teruggeval- len door de opkomst van het islamitische religieuze fundamentalisme.

Deze twee stellingen, en dan vooral de tweede, worden in het boek verder uitgewerkt in de vorm van concrete hypothesen over het effect van religie op samenlevingen. Die hypothesen worden vervolgens afgezet tegen concurrerende niet-religieuze hypothesen. Tot slot worden ze empirisch getoetst. De methode die Koopmans daarbij hanteert kent drie stappen. In ieder hoofdstuk (met titels als: Waarom is de democratisering aan de islamitische wereld voorbijgegaan? De religieuze wortels van onvrijheid. De islamitische godsdienstoorlogen. De economische stagnatie van de islamitische wereld. De moeizame integratie van moslimmigranten.) wordt een vergelijkende methode gehanteerd. De eerste stap is dat twee contrasterende gevallen (landen) worden geanalyseerd die in veel opzichten op elkaar lijken, maar die juist wat religie betreft verschillen. Dit resulteert in een quasi-experimentele opzet. Vervolgens kijkt Koopmans of de gevonden patronen zijn te generaliseren naar de wereldwijde populatie van islamitische en niet-islamitische landen. Als die patronen ook daar opduiken, stelt hij tot slot de vraag hoe religieuze factoren tot zulke uitkomsten leiden. Dit noemt hij de vraag naar mechanismen. Soms liggen die mechanismen voor de hand, zoals het al dan niet invoeren van shariarecht. Soms liggen ze minder dicht bij de oppervlakte, zoals bijvoorbeeld het al dan niet bestaan van een scheiding tussen religie en staat in een land. De conclusie die Koopmans trekt, is dat de theorie – die stelt dat vooral religieuze oorzaken de steeds diepere crisis waarin de

islamitische wereld de afgelopen 50 jaar is terechtgekomen hebben bewerkstelligd – in overeenstemming is met de feiten die we tot onze beschikking hebben en dat alternatieve niet-religieuze verklaringen niet, of althans minder goed bij de beschikbare gegevens passen. Hij suggereert niet dat hiermee het laatste woord is gezegd. Wie een betere verklaring voor de in zijn boek gepresenteerde feiten heeft of wie andere feiten wil aandragen die de door hem voorgestelde verklaringen weerleggen, nodigt hij van harte uit om dat te doen.

Tot zover het empirisch-theoretische gezicht. Het polemische gezicht toont zich vooral in het ‘Woord vooraf’ en het afsluitende hoofdstuk ‘Kan de islam zich van het fundamentalisme bevrijden?’. Koopmans klaagt dat de zoektocht naar een uitweg uit de crisis van de islamitische wereld wordt bemoeilijkt door de polarisatie van het debat dat door twee extreme stellingnamen wordt gedomineerd. Aan de ene pool staat een groep die gelooft dat de islam zelf als zodanig voor de malaise van de islamitische wereld verantwoordelijk is en dat deze niet hervormbaar is. Indammen is de enige oplossing. Aan de andere pool staat een groep die meent dat de ‘ware’ islam niets met fundamentalisme, onderdrukking en geweld te maken heeft. Dat deze uitwassen in de ‘reële’ islam toch opdoemen, is een gevolg van discriminatie en uitsluiting. Als daaraan een einde komt, zullen ook die uitwassen verdwijnen. Beide stellingnamen bestrijdt Koopmans fel met kracht van empirisch-theoretische argumenten. De positie die hij zelf in het debat inneemt is islamkritisch. Hij nuanceert echter de stellingname van de islamofoben door te poneren dat niet de islam als zodanig, maar de fundamentalistische interpretatie ervan de oorzaak is van de crisis waarin de islamitische wereld de afgelopen 50 jaar is verzonken. De fundamentalistische interpretatie stelt dat alles wat in de heilige Schriften van de islam is geschreven letterlijk dient te worden genomen en in de 21ste eeuw nog net zo van toepassing is als bijna anderhalf millennium geleden. Wat volgens Koopmans de islam nodig heeft om zich van het fundamentalisme te bevrijden, is een breed gedragen hervormingsbeweging van binnenuit, die de misstanden in eigen kring recht in de ogen kijkt en duidelijk afstand neemt van het idee van de Koran als het letterlijke woord van God dat onafhankelijk van tijd of plaats geldig is.

Wil Arts
(Gouda)

Bekkum, Koert van, Jaap Dekker, Henk van de Kamp & Eric Peels (red.) (2018), *Spelen met Leviatan. Monsters in Bijbel, Theologie, Religie en Kunst*, Amsterdam: Buijten & Schipperheijn, pp. 288, ISBN 9789058819901, € 22,50.

De te bespreken publicatie is nauw verbonden met het onderzoeksprogramma ‘*Who is like You among the Gods*’, een onderzoek uitgevoerd door de Theologische Universiteiten Kampen en Apeldoorn. Er is ook een meer academische versie van deze bundel: *Playing*